

## БЮДЖЕТНА ПІДТРИМКА ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Фещенко Н. М., к.е.н., доцент*

**Актуальність теми дослідження.** Бюджетна підтримка виступає найважливішою складовою державного регулювання аграрного сектору й полягає в розробці ефективного механізму формування та використання фінансових ресурсів держави з метою підвищення конкурентоспроможності галузі, виробництва якісних і безпечних продуктів харчування та збереження навколишнього природного середовища.

Основними нормативно-правовими актами, що визначають бюджетну підтримку аграрної галузі та сільськогосподарських товаровиробників в Україні, є закони України: «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р.», «Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р.», згідно яких бюджетна підтримка аграрного сектору України здійснюється за наступними напрямками:

1) *субсидії та дотації на виробництво та придбання ресурсів.* Для підтримки тваринницької галузі у 2003 р. введено доплати сільськогосподарським товаровиробникам за збереження поголів'я корів м'ясного та молочного напрямку, овець та кіз тощо, у 2004 р. – бюджетні субсидії сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними тварини переробним підприємствам. У 2006 р. запроваджено виробничі дотації у рослинництві – бюджетні виплати на гектар зернових, ріпаку, льону. Загалом бюджетна підтримка виробників продукції рослинництва та тваринництва у 2006-2008 рр. (погектарні виплати, виплати на наявне поголів'я та доплати за здану худобу) становила у середньому 1,6-2,7 млрд грн, у 2009 р. скоротилась до 370 млн грн, у 2010 р. – до менш ніж 100 млн грн. Субсидії на придбання ресурсів передбачають компенсацію вартості добрив (діяла лише у 2004 р.) і компенсацію 30 % вартості придбаної вітчизняної техніки (діє з 2002 р.);

2) *фінансово-кредитна підтримка.* З 1.07.2012 р. набув чинності Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», який передбачає надання сільськогосподарському товаровиробнику коштів з державного бюджету у вигляді субсидій для оплати частини страхового платежу (страхової премії), нарахованого за договором страхування. Цей Закон сприяє розвитку страхового ринку в сільськогосподарському виробництві та дозволяє товаровиробникам знизити витрати на страхування сільськогосподарської продукції. Також з 2000 р. надається часткова компенсація процентних ставок на отримання кредитів комерційних банків і здійснення лізингових платежів. Розмір кредитної ставки, що компенсується, максимальний розмір кредитної ставки за залученими кредитами, а також порядок компенсації лізингових платежів визначаються Постановою КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів» від 11.08.2010 р.;

3) *податкове стимулювання* у вигляді фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП), а також спеціального механізму сплати податку на додану вартість (ПДВ).

Відповідно до Постанови Кабінету міністрів №986 від 26 вересня 2012 року механізм використання сум ПДВ, сплачених молокопереробними і м'ясопереробними підприємствами до спеціального фонду державного бюджету за програмою «Державна підтримка галузі тваринництва» доповнено двома новими напрямками. Крім раніше передбаченого спрямування бюджетних коштів, підтримка тваринництва відтепер здійснюється ще і шляхом:

- виплати бюджетної дотації фізичним особам, членам виробничих або обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів, а також фермерським господарствам за вирощені та продані на забій і переробку суб'єктам господарювання, які мають власні потужності для забою тварин, молодняк великої рогатої худоби та свині (крім свиноматок і кнурів). При цьому бюджетна допомога надається за 1 кілограм прийнятої живої ваги в розмірі 2,5 гривні за молодняк ВРХ живою масою не менш як 330 кг, 1,5 гривні за свиней живою масою від 100 до 120 кг і 1 гривня за свиней живою масою від 120 до 150 кг;

- виплати спеціальної бюджетної дотації за поголів'я корів м'ясного напрямку продуктивності у розмірі до 1900 гривень за голову - племінним заводам, до 1000 гривень за голову - племінним репродукторам, до 600 гривень за голову - іншим сільськогосподарським підприємствам;

4) *спеціалізована підтримка за окремими напрямками та програмами* (розвиток фермерства, кредитної кооперації, рослинництва, тваринництва, підвищення родючості ґрунтів, ведення сільського господарства на радіаційно забруднених територіях тощо). З червня 2012 р. у рамках бюджетної програми «Державна підтримка галузі тваринництва» запроваджено дотації селянам за збереження молодняку великої рогатої худоби: за теля віком від 3 до 5 місяців сільськогосподарські товаровиробники отримують 250 грн., від півроку до 8 місяців – 500 грн., від 9 до 11 місяців – 750 грн. за голову. Загалом на дотації селянам за збереження молодняку великої рогатої худоби в бюджеті передбачено близько

1 млрд. грн. Водночас, Міністерством аграрної політики та продовольства спільно з Національною академією аграрних наук України розроблено Національний проект «Відроджене скотарство», який передбачає шляхи і механізми нарощування поголів'я великої рогатої худоби, її продуктивності, обсягів продукції скотарства з відповідним організаційно-економічним, технологічним, технічним та нормативно-правовим забезпеченням.

Незважаючи на наявність достатнього законодавчого і нормативно-правового забезпечення щодо державної підтримки сільськогосподарського виробництва, бюджетній політиці у цій сфері притаманна низка проблем, основні з яких полягають у наступному:

- зменшення фінансування заходів прямої підтримки аграрного сектору. У Державному бюджеті на 2013 рік обсяг видатків на програми прямої підтримки АПК передбачений у розмірі 872 млн. грн., що втричі менше порівняно з 2012 роком і значно менше суми, яку Україна може виділяти згідно домовленості з СОТ. Згідно угоди із СОТ, Україна не має перед нею зобов'язань щодо скорочення внутрішньої підтримки, що надається через програми «жовтої скриньки», крім зобов'язання не перевищувати узгоджений річний сукупний вимір підтримки (СВП) у розмірі 3,43 млрд. грн., який акумулює в собі окремі «жовті» програми. Крім того, Україна може додатково щороку витратити на «жовті» програми до 5 % від річної вартості виробництва валової продукції сільського господарства та до 5 % від річної вартості по кожному окремому продукту;

- низький рівень обізнаності селян щодо можливостей одержання ними бюджетної допомоги, складний процедурний механізм і непрозорість її отримання, унаслідок чого основна маса вітчизняних товаровиробників, які такої підтримки потребують, залишаються поза її межами: у 2012 р. із 53 тис сільськогосподарських підприємств підтримкою скористалися лише 2,7 тис, пільгові кредитні ресурси використовували лише 12 % фермерських господарств, соціально спрямовані дорадчі послуги в 11 регіонах країни взагалі не надавалися. Для отримання компенсації коштів через механізм здешевлення кредитів агропромислового підприємству необхідно надати більше десяти документів, а рішення про доцільність надання кредиту приймається на закритих засіданнях конкурсних комісій Міністерства аграрної політики та продовольства і облдержадміністрацій. Крім того, даний вид підтримки надається юридичним особам і залишає поза увагою особисті селянські господарства, тому реально кошти отримують великі фінансово потужні приватні підприємства;

- припинення дії важливих державних цільових програм, внаслідок чого окремі напрями державної підтримки сільського господарства припинили існування. Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм», з червня 2011 р. втратили чинність Державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 р. та Державна цільова програма створення оптових ринків сільськогосподарської продукції, які діяли з 2009 р.;

- низький рівень використання державою непрямих заходів підтримки аграрного сектору. На сьогодні, як не парадоксально, відсутні бюджетні програми щодо охорони сільськогосподарських земель, їх раціонального землекористування, консервації деградованих та малопродуктивних земель; не розроблено механізми державної компенсації при страхуванні сільськогосподарської продукції, передбачені Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»; існуюча система вищої освіти не сприяє забезпеченню висококваліфікованими працівниками як безпосередньо виробництва, так і органів державного управління, які займаються формуванням державної політики у сфері підтримки агропромислового комплексу країни;

- недостатні обсяги фінансування державних програм, а також неефективність використання коштів за ними.

**Висновок.** Таким чином, для ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні та підвищення його конкурентоздатності, перш за все, необхідно впорядкувати процес бюджетного фінансування сільського господарства, забезпечити його значне зростання та ефективність використання, що відповідає як принципам ринкової економіки, так і підходам до державного стимулювання сільськогосподарського виробництва в інших країнах. Впорядкування потребує механізм прямої державної підтримки сільського господарства. Бюджетні дотації і компенсації потрібно виплачувати насамперед ефективно господарюючим товаровиробникам, а основну масу коштів раціонально спрямовувати на фінансування програм, здатних забезпечити сталий розвиток сільського господарства.